

ISLAMSKA MISAO

Osnivač i izdavač: Fakultet za islamske studije, Novi Pazar

Za izdavača: Prof. dr. Enver Gicić

Glavni urednik: Prof. dr. Enver Gicić

Pomoćnik urednika: Prof. dr. Hajrudin Balić

Redakcija: prof. dr. Mustafa Fetić, prof. dr. Almir

Pramenković, hfz.doc. dr. Haris Hadžić, doc. dr. Siham Mevid

Šerijatski recenzent: prof. dr. Almir Pramenković

Tehnički urednik: Senad Redžepović

Lektor: Samir Škrijelj

Štampa: Grafičar, Užice

Tiraž: 500 primjeraka

Adresa redakcije: Fakultet za islamske studije,
ul. Rifata Burdževića 1, 36300 Novi Pazar

Štampanje ovog broja pomogla je Vlada R. Srbije - Kancelarija
za saradnju sa crkvama i verskim zajednicama

CIP - Katalogizacija u publikaciji

Narodna biblioteka Srbije, Beograd

378:28

ISLAMSKA misao : godišnjak Fakulteta za islamske studije Novi Pazar /
glavni urednik Enver Gicić. - 2007, br. 1- . - Novi Pazar : Fakultet za islamske
studije, 2007- (Užice : Grafičar). - 24 cm

Godišnje.

ISSN 1452-9580 = Islamska misao (Novi Pazar)

COBISS.SR-ID 141771532

PRAVA ŽENE NA UPRAVLJANJE I ZAUZIMANJE JAVNIH POLOŽAJA

Abstrakt

Autor teksta tretira pitanje političkih prava žene i njenog aktivnog političkog angažmana oko kojeg se u novije doba vode velike polemike i diskusije među islamskim autoritetima i misliocima. Oko ovoga pitanja postoje različita mišljenja i interpretacije. Kada se govori o političkim pravima žene, autor navodi stavove učenjaka koji odobravaju, kao i onih koji se protive političkom angažmanu žene. Na kraju se u zaključku sumiraju i analiziraju navedeni stavovi.

Ključne riječi: žena, politika, islam, vlast, angažman.

Abstract

The author of the text treats the issue of women's political rights and her active political engagement, which has been the subject of great controversy and discussion among Islamic authorities and thinkers in recent times. There are different opinions and interpretations on this issue. When it comes to women's political rights, the author cites the views of scholars who approve, as well as those who oppose women's political engagement. Finally, in the conclusion, the stated views are summarized and analyzed.

Key words: woman, politics, islam, authority, engagement

Uvod

S islamskog aspekta, ljudske aktivnosti smatraju se obavezama koje se dijele na *fardi ajn* (individualna dužnost) i *fardi kifaje* (kolektivna dužnost). Dužnosti su generalno bliskopovezane s ljudskom mogućnošću da ih učine tako da su obavezne onima koji su u stanju izvršiti ih. Na osnovu toga, moglo bi se reći da je politička aktivnost dužnost koja može biti *fardi ajn* i *fardi kifaje* ovisno od okolnosti pojedinca. Obavezujuća priroda bilo koje aktivnosti, uključujući i političku angažiranost, temelji se na konceptu namjesništva, što involvira muškarca i ženu i zahtijeva ličnu i kolektivnu odgovornost da se izvrši Božija naredba na Zemlji. Muškarci i žene zajedno dijele odgovornost upravljanja političkim poslovima u svojoj zajednici, naređuju šta je dobro, a odvrćaju od onog što je loše. Koliko je poznato, djelovanje sudske, izvršne i zakonodavne vlasti namijenjeno je naređivanju dobra i odvrćanju od lošeg. Stoga, žena ima veliku političku odgovornost i važnu ulogu koju treba da obavi u javnom životu. U vrijeme Poslanika a.s. žene su bile izuzetno društveno i politički aktivne. Bilo im je dozvoljeno da učestvuju u izgradnji medinske zajednice.

1. Modeli vladarica u historiji islama

Prije nego se upustimo u analizu stavova islamskih učenjaka o političkom angažmanu žene, iznijet ćemo primjere tri žene koje su ostavile snažan pečat u historiji islama. To su Belkisa - vladarica iz Jemena, Merjem - primjer duhovnog savršenstva žene i Aiša - primjer angažmana žene u nauci i na političkoj sceni.

1.1. Belkisa - kraljica od Sabe

Belkisa je jedina žena koja se u Kur'anu spominje po svojoj funkciji vladarice. Vladala je u južnom dijelu Arabijskog poluotoka, u Sabi ili današnjem Jemenu. Belkisa je prihvatila vjeru u Jednog Boga i zajedno

sa Sulejmanom živjela i vladala svojim kraljevstvom.¹

Tokom smotre Sulejmanove vojske on primijeti da nedostaje pupavac, pa se naljuti i reče da će ga kazniti ako ne donese valjano opravdanje. Kada se pupavac pojavio, reče Sulejmanu:

I ne potraja dugo, a on dođe, pa reče: „Doznao sam ono što ti ne znaš, iz Sabe ti donosim pouzdanu vijest. Vidio sam da jedna žena njima vlada i da joj je svega i svačega dato, a ima i prijestol veličanstveni; vidio sam da se i ona i narod njezin Suncu klanjaju, a ne Allahu - šejtan im je prikazao lijepim postupke njihove i od Pravoga puta ih odvratio, te oni ne umiju naći Pravi put, pa da se klanju Allahu, Koji izvodi ono što je skriveno na nebesima i u Zemlji i Koji zna ono što krijete i ono što na javu iznosite. Allah je, nema boga osim Njega, Gospodar svega što postoji!“ „Vidjet ćemo“ - reče Sulejman - «da li govoriš istinu ili ne. Oduzi ovo moje pismo, pa im ga baci, a onda se od njih malo izmakni i pogledaj šta će jedni drugima reći!“²*

Nakon što je dostavio pismo narodu Sabe i njihovoj vladarici, pupavac je ostao posmatrati njihove reakcije kako bi mogao prenijeti vijesti svome gospodaru.

1.1.1. Diplomatski odgovor Sulejmanu a.s.

Nakon što je primila poziv od Sulejmana a.s., Belkisa je razmišljala na koji način odgovoriti novom vladaru, o kojem nije mnogo znala, ali dovoljno da prosudi da je riječ o velikom vladaru koji ih je pozvao da mu se pokore. Odluku je donijela nakon savjetovanja sa svojim velikašima u dvorskoj administraciji. Kur'an nam iznosi detalje o tome:

„O velikaši,“ - reče ona - „meni je dostavljeno jedno poštovanja vrijedno pismo od Sulejmana i glasi: - U ime Allaha, Milostivog, Samilosnog! Ne pravite se većim od mene i dođite da mi se pokorite!“ „O velikaši“ - reče ona – „savjetujte mi šta trebam u ovom slučaju uraditi,

¹ Jemani Ahmed Zeki, *Žena u islamu*, preveo s arapskog: Jahić Mustafa, El-Kalem, 2007., str. 138.

² Kur'an, *En-Neml*, 22-28.

ja bez vas neću ništa odlučiti!“ „Mi smo vrlo jaki i hrabri“ - rekoše oni - „a ti se pitaš! Pa, gledaj šta ćeš narediti!“ „Kad carevi osvoje neki grad“ - reče ona - „oni ga razore, a ugledne stanovnike njegove učine poniženim; eto, tako oni rade.“¹

Premda su njezini savjetnici očekivali naredbu za vojnu intervenciju, ona se ipak odlučila za diplomatiju i pregovore kako bi stekla dojam o snazi neprijatelja. Ona šalje darove kojima će iskušati Sulejmana kako bi saznala da li je on samo kralj ili je Božiji poslanik. Kur'an otkriva rasplet priče:

I kad on pred Sulejmana iziđe, ovaj mu reče: „Zar da blagom mene pridobijete? Ono što je Allah meni dao bolje je od onoga što je dao vama. Vi se onome što vam se daruje radujete! Vrti se njima! Mi ćemo im dovesti vojske kojima se neće moći oduprijeti i istjeraćemo ih iz Sabe ponižene i pokorene.“ „O dostojanstvenici, ko će mi od vas donijeti njezin prijestol prije nego što oni dođu da mi se pokore?“ „Ja će ti ga donijeti“ - reče Ifrit, jedan od džina - „prije nego iz ove sjednice svoje ustaneš, ja sam za to snažan i pouzdan.“ „A ja ću ti ga donijeti“ - reče onaj koji je učio iz Knjige - „prije nego što okom trepneš.“ I kad Sulejman vidje da je prijestol već pored njega postavljen, uzviknu: „Ovo je blagodat Gospodara moga, koji me iskušava da li ću zahvalan ili nezahvalan biti. A ko je zahvalan - u svoju je korist zahvalan, a ko je nezahvalan - pa, Gospodar moj je Neovisan i Plemenit. Promijenite izgled njezina prijestolja da vidimo hoće li ga ili neće prepoznati!“ I kad ona dođe, bi joj rečeno: „Je li ovakav prijestol tvoj?“ - „Kao da je on!“ - uzviknu ona. „A nama je prije nego njoj dato znanje, i mi smo muslimani.“ A da nije ispravno vjerovala, nju su omeli oni kojima se ona, mimo Allaha, klanjala, jer je ona narodu nevjerničkom pripadala.²

Sulejman je odbio poklone i odgovorio da će poslati veliku vojsku na njenu zemlju ukoliko se ona ne odazove pozivu, a u međuvremenu je odlučio iskušati kraljicu tako što je pribavio njen prijestol prije nego je ona stigla. Belkisa je došla u Jerusalem i stavljena je na test o čemu

¹ Kur'an, En-Neml, 29-34.

² Kur'an, En-Neml, 36: 43.

nas Kur'an obavještava:

„Uđi u dvoranu!“ - bi joj rečeno. I kad ona pogleda, pomisli da je duboka voda, pa zadiže haljinu uz noge svoje. „Ova je dvorana uglačanim staklom popločana!“ - reče on. - „Gospodaru moj,“ - uzviknu ona – „ja sam se prema sebi ogriješila i u društvu sa Sulejmanom predajem se Allahu, Gospodaru svjetova!“¹

Belkisa je pokazala da žena može biti uspješan vladar, da je mudra i dobra analitičarka, taktična u razgovoru i ne reagira ishitreno, jer to nije odlika inteligentnih ljudi.

1.2. Merjem – primjer duhovnog savršenstva žene

Merjema, Isaova a.s. majka, istaknuta je ličnost u islamu. Ona se u Kur'anu više spominje nego u Novom Zavjetu i više je činjenica o njoj sadržano u Kur'anu nego u Novom Zavjetu. Jedno cijelo poglavlje (devetnaesto) nosi naslov majke Isaa a.s. - Merjeme. Jedino vlastito žensko ime koje se u Kur'anu spominje jeste Merjema. Prema kur'anskom kazivanju, može se zaključiti da je Merjema Imranova i Hanina kćerka.² Hana je, dakle, Isaova a.s. nana.

Merjema je odabrana od Allaha kao što je odabran njezin sin Isa kojeg je rodila na nadnaravan način. Njenu posebnu poziciju naglašava slijedeći kur'anski ajet:

I kada meleki rekoše: „O Merjema, tebe je Allah odabrao i čistom stvorio, i boljom od svih žena na svijetu učinio.“³

Kur'an kazuje o rođenju Merjeme:

Kada Imranova žena reče: „Gospodaru moj, ovo što je u trbuhu mome ja zavjetujem na službu Tebi, pa primi od mene, jer Ti, zaista, sve čuješ i znaš!“ Poslije ona, kad je rodila, reče: „Rodila sam žensko“

¹ Kur'an, En-Neml, 44.

² Treća, po redu, kur'anska sura naslovljena je imenom *Ali Imran* što znači: *Imranova porodica*. Kur'an, *Ali Imran*, 36-38.

³ Kur'an, *Ali Imran*, 42.

- a Allah dobro zna šta je rodila - „a žensko nije kao muško. Nadjela sam joj ime Merjem, i ja nju i porod njezin stavljam pod Tvoje okrilje od prokletog šejtana.“ I Gospodar njezin primi je lijepo i učini da uzraste lijepo, i da o njoj brine Zekerijja. Kad god bi joj Zekerijja u hram ušao, kod nje bi hrane našao. „Odakle ti ovo, o Merjema?“ - on bi upitao, a ona bi odgovorila: „Od Allaha, Allah onoga koga On hoće opskrbljuje bez muke.“¹

Kada je rodila žensko dijete, Hana se ražalosti i u čuđenju se obraća Bogu: „Rodila sam žensko.“² Hana se čudi otkud žensko dijete, ne znajući šta će uraditi, jer je samo muško dijete moglo službovati Bogu.³

U hramu je brigu o njoj vodio njezin daidža Zekerijja. O njezinom odabranom statusu govori Kur'an:

*I Gospodar njezin primi je lijepo i učini da uzraste lijepo, i da o njoj brine Zekerijja. Kad god bi joj Zekerijja u hram ušao, kod nje bi hrane našao. „Odakle ti ovo, o Merjema?“ - on bi upitao, a ona bi odgovorila: „Od Allaha, Allah onoga koga On hoće opskrbljuje bez muke.“*⁴

Svaki put kada bi ušao kod nje našao bi voće koje se nije moglo naći u tom godišnjem dobu. *Kad god bi joj Zekerijja u hram ušao, kod nje bi hrane našao. „Odakle ti ovo, o Merjema?“ - on bi upitao, a ona bi odgovorila: „Od Allaha, Allah onoga koga On hoće opskrbljuje bez muke.“*⁵

Poznati komentator Kur'ana El-Kurtubi i zahiritski pravnik Ibn Hazm tvrde da je Merjema bila poslanik. Zapravo, oni tvrde da je Merjema bila vjerovjesnik (nebijj), ali ne poslanik (resul), jer poslanstvo ima pravni karakter za koji je neophodna snaga. Zato je Merjema, smatraju,

¹ Kur'an, *Ali Imran*, 35-37.

² Kur'an, *Ali Imran*, 36.

³ Ime Hana se ne spominje u Kur'anu ili hadisu. Međutim, spominje se u klasičnim tefsirskim djelima poput El-Kurtubija, El-Alusija, El-Bursevija i sl. El-Alusi, *Ruhu-l-meani*, Daru ihjai-t-turasi-l-arebi, Bejrut, 2000. 3-4/205; El-Kurtubi, *El-Džamiu liahkamil-l-Kur'an*, Daru ihjai-t-turasi-l-arebi, Bejrut, 1995., 2/90; Ibn Kesir, *Kazivanje o vjerovjesnicima*, str. 599.

⁴ Kur'an, *Ali Imran*, 36-37.

⁵ Kur'an, *Ali Imran*, 37.

bila vjerovjesnik, a ne poslanik.¹ Ono što je poznato kod učenjaka da je riječ *poslanik* širi pojam od riječi *vjerovjesnik* i ovo mišljenje je najispravnije. Prema tome, poslanik je onaj kome je objavljen novi Šeri'at, a vjerovjesnik je onaj koji je poslan da potvrdi Zakon poslanika koji je bio prije njega. Međutim, stav većine ehli-sunnetske uleme jeste da je Merjema posjedovala nadnaravna djela (keramet) koja se pripisuju evlijama, a ne mu'džizu - nadnaravna djela koja su imali poslanici kao dokaze svog poslanstva.² Oni navode ajete o tome da je Allah dž.š. slao objave samo ljudima: *Mi smo i prije tebe samo ljude kao poslanike slali i objavljivali im, pitajte sljedbenike Knjige ako ne znate.*³

1.3. Aiša – prva žena muftija i politička liderka

Aiša je bila kćer Ebu Bekra, prvog halife, najmlađa supruga Muhameda a.s. Nakon smrti prve njegove supruge Hatidže, Muhamed a.s. odlučio se ponovo oženiti. Ovaj brak je bio važan savez s njegovim prijateljem Ebu Bekrom, koji je nakon njegove smrti postao prvi halifa.

Poslanika a.s. posebno je zadivila Aišina mladalačka radoznalost, intelekt i spremnost da uči. Ona je neprestano postavljala pitanja, tražila objašnjenja i nastojala da razumije i upamti Objavu koja je dolazila Poslaniku a.s. Aiša je bila najobrazovanija žena svog doba. U to vrijeme bila je rijetkost da se žene angažiraju u znanosti i podučavanju. Stoga, Aiša predstavlja paradigmu žene koja se obrazovala u različitim sferama znanosti, a posebno u oblasti religije, te je bila pozvana da prenosi znanje koje je stekla, pa čak da daje svoje mišljenje u oblasti fikha - islamskog prava, što joj je dalo naziv prve žene muftije u historiji islama.

Budući da je bila najmlađa, te da je provodila najviše vremena s

¹ El-Alusi, *Ruhu-l-meani*, 3-4/205; El-Kurtubi, *El-Džamiu liahkamil-l-Kur'an*, 2/90; Ibn Kesir, *Kazivanje o vjerovjesnicima*, str. 599; Schuon Frithjof, *Dimenzije islama*, preveo sa engleskog: Rešid Hafizović, El-Kalem, Sarajevo, 1996., str. 111.

² El-Buti Seid Ramadan, *Kubra el-jekinijat el-kevnijje*, Daru-l-fikr, Damask, 1997., str. 202.

³ Kur'an, *En-Nahl*, 43.

Poslanikom a.s., Aiša se često pojavljuje i kao prenositeljka njegove tradicije.

Nakon smrti Poslanika a.s. Aiša je imala značajnu ulogu u društvu, pa i kao politička liderka. Za vrijeme vladavine četvrtog halife Alije bin ebi Taliba našla se u suprotnom taboru u Bici kod deve protiv njega. Već u prvim godinama nakon Poslanikove a.s. smrti turbulentna politička zbivanja potresaju muslimansku zajednicu i dovode do sukoba i raskola. U jedan od tih sukoba bila je uključena i Aiša jer je pozvana da učestvuje u rješavanju ubistva trećeg halife Osmana r.a. Uz pristanak bliskih saradnika i rođaka, pvela je vojsku i otputovala u Basru da pridobije tamošnje namjesnike i stanovništvo na svoju stranu. Zanimljiv je njen susret s guvernerom Basre Ebu Bekrom. Naime, nakon Bitke kod deve, u kojoj je stradalo na hiljade muslimana, Aiša je u Basri razgovarala s uglednim ljudima tog grada kako bi objasnila zbog čega je došlo do sukoba i zbog čega će Basra biti okupirana. Ebu Bekr je tada naveo hadis: „Oni koji povjere vlast ženama nikada neće imati napretka.“ Ibn Hadžer el-Askalani detaljno pojašnjava cjelokupnu situaciju, pa kaže da hadis prenosi Ebu Bekr, guverner Basre, oslobođeni rob iz Taifa.¹ Dakle, radi se o vremenu od 25 godina nakon smrti Poslanika a.s. Elaboracija ove predaje veoma je važna jer se njen sadržaj koristi diljem muslimanskog svijeta kao jedan od ključnih argumenata u osporavanju prava ženama na političko djelovanje.

Očigledno da je Aiša imala značajnu ulogu u životu Poslanika a.s. i prve muslimanske zajednice kao najobrazovanija žena tog doba, ali i kao žena koja se usudila preći granicu privatne sfere i zaigrati na političkoj sceni, na kojoj niko nije očekivao da vidi ženu. Iako taj postupak izaziva konverze i nedoumice kod muslimana, ona ipak ostaje model žene koja je obilježila političku scenu muslimanske države u prvom stoljeću islama i koja je svojim autoritetom u prenošenju i tumačenju Poslanikove tradicije Kur'ana obilježila muslimansku povijest.

¹ El-Askalani Ibn Hadžer, *Fethu-l-Bari*, Daru-l-ma'rife, Bejrut, 1379. h., 13/50-51.

2. Pravo učešća žene u vlasti

Dvadeseto stoljeće na općoj i filozofijskoj razini postavilo je pitanje identiteta muškarca i žene kroz kritičko preispitivanje obrazaca kulture i utjecaja tradicije i religije na položaj žene u društvu i državi. Promatrana očima drugačijeg vjerskog, kulturnog i povijesnog iskustva, žena u islamu je označena kao žrtva, potlačena, isključena iz javnog dijela života i gurnuta u sjenu muškarca. Njenom primarnom obavezom smatrano je odgajanje djece i potpuna odanost muškarcu.¹ Zbog toga će islam biti optužen da ne korespondira sa zahtjevima novog vremena i novog svijeta.

Novi vijek je specifičan po vjerskim i političkim slobodama. Napravljen je zaokret na polju socijalnog i političkog shvatanja. Primjećuje se prisustvo feminizma, pokreta koji je obuhvatio žene svijeta. Muslimanka nije mogla biti kao posmatrač bez učešća, već je jasno istupila sa zahtijevom da joj se dozvoli da otkrije lice. Mnogi svjetski i lokani učenjaci su iznosili mišljenja, ali nijedna žena nije bila uključena, što govori o karakteru problema. Kako u svijetu tako i u bošnjačkom korpusu trebalo je razgraničiti prava koja Kur'an daje ženama od kulturne prakse i običaja koji se pozivaju na islam u reduciranju prava. Kasniji razvoj i jačanje političkog života, dolazak modernih evropskih ideja pozitivno je utjecao na percepciju statusa

¹ Većina islamskih učenjaka smatra da vođenje kućnih poslova i briga o djeci nisu pravo muža niti obaveza supruge. Ovakvo mišljenje zastupaju Ebu Hanife, Eš-Šafi i Malik koji smatraju da brak pretpostavlja uspostavljanje bračnih odnosa, a ne prava i obaveza služenja ili nekih drugih interesa, niti vršenje kućnih poslova. Opremanje kuće je obaveza muža, a pravo supruge. Ovakav stav podržava ajet: *Njih ostavite da stanuju tamo gdje i vi stanujete, prema svojim mogućnostima, i ne činite im teškoće zato da biste ih stisnili. Ako su trudne, dajte im izdržavanje sve dok se ne porode, a ako vam djecu doje, onda im dajte zasluženu nagradu sporazumjevši se međusobno na lijep način. A ako nastanu razmirice, neka mu onda druga doji dijete.* (Kur'an, Et-Talak, 6) Međutim, neki rani pravници, uključujući Ebu Sevra, tvrde da su kućni poslovi i briga o djeci obaveza supruge ukoliko potiče iz sredine u kojoj ove poslove obavljaju žene. Drugi ističu da je ovo vjerska, a ne zakonska obaveza. Neki opet smatraju da ova obaveza zavisi od društvenog statusa muža u njegovog finansijskog stanja. Možda bi najbolje bilo da ostavimo ovo pitanje vladajućim običajima svakog društva i tradiciji koji određuju šta su čije obaveze, a šta ne. Treba još istaći da ove stvari često određuje i priroda bračnih odnosa, a ne nametanje i dominiranje.

žena u društvu. U našim uvjetima stavovi spram žene kreću se oko dva:

1. Prava žene predstavljaju pravno apsolvirano pitanje i

2. Neki tradicionalni krugovi reanimiraju patrijarhalni pristup. Početna faza u njihovom pristupu je mišljenje da je komunizam poremetio sistem vrijednosti i odnose u kojima je muškarac hranitelj porodice, a žena samo domaćica i majka.¹

Da bi žena mogla uspješno obaviti svoj zadatak i svoju ulogu ona za to mora biti ideološki stručno osposobljena. Potrebno joj je svestrano obrazovanje. U tome nema nikakve razlike među muškarcima i ženama. Prva zapovijed *Uči* odnosi se na muškarca i na ženu. Prema ovoj kur'anskoj zapovijedi, žena je obavezna da zauzme sve naučne položaje kao i muškarac. Vrlo je zanimljivo da nijedna žena nije dobila Nobelovu nagradu? To znači da je njezin položaj još ugrožen i pored mnogobrojnih deklaracija.

Sigurno je da žena posjeduje iste potencijalne prirodne sposobnosti kao muškarac. Razvoj ovih sposobnosti ovisi isključivo o brizi, mogućnostima i uvjetima razvoja. Ako je udio žene u dosadašnjem razvoju bio znatno manji nego udio muškarca, to je samo zbog toga što je majka bila društveno zapostavljena. Islam smatra da je ženi potrebno obrazovanje kao i muškarcu. Posebno je važno obrazovanje za ženu kao majku. Ona mora biti veoma dobar pedagog i psiholog. Ona odgaja i izgrađuje čovjeka. To je teška i složena funkcija. Mnogo je lakše podizati gradove i fabrike, nego izgrađivati čovjeka. Ovdje se traži mnogo više znanja i umijeća. Ljudski organizam je kompliciraniji nego bilo koja građevina. Ipak, arhitekt mora imati fakultetsko obrazovanje, a majka ne mora često nikakvo.²

Politika, generalno gledajući, ne izlazi iz okvira sljedeće tri stvari:

- Zakonodavstva koje uređuje društvo, a to je, ustvari, zakonodavna vlast,

¹ Durmišević Behija, *Tematizacija pitanja žene u bošnjačkom razumijevanju islama u XX stoljeću*, Muallim, Udruženje ilmije Islamske zajednice Bosne i Hercegovine, Sarajevo, broj 42, 2010., str. 72.

² Đozo Husein, *Islam u vremenu*, El-Kalem, Fakultet islamskih nauka, Sarajevo, 2006., 1/520.

- Implementacije zakona i zakonskih propisa koje donosi zakonodavna vlast, a to je, ustvari, izvršna vlast,
- Institucije koje prate rad i zakonodavne i izvršne vlasti, a to je, ustvari, sudska vlast.¹

Kada se govori o političkom angažmanu žene važno je reći da se vlast - vilajet dijeli na dvije vrste:

1. Općenitu i
2. Posebnu.

Pod prvom, islamski pravници podrazumijevaju tri vrste vlasti: zakonodavnu, sudsku i izvršnu vlast. Pod drugom vrstom podrazumijevaju se aktivnosti poput bavljenja finansijskim sistemom i njenim upravljanjem i slično. Prema mišljenju islamskih pravnika, muškarac i žena imaju identičan status kada se radi o aktivnostima koje spadaju u drugu vrstu.²

3. Politički angažman žene

Što se tiče učešća žene u politici, među islamskim učenjacima postoje dva stava:

1. Žena nema pravo učešća, budući da ova vrsta političkog angažmana spada u vrstu *vilajet amme* i
2. Žena ima pravo političkog angažmana.

3.1. Zabrana političkog angažmana žene

3.1.1. Argument iz Kur'ana

Kao kur'anski dokazi zabrane ženama da zauzimaju javne položaje u društvu najčešće se navode dva ajeta. Jedan govori o ostajanju žene

¹ Topoljak Sulejman, *Muslimanka i porodica - aktuelna pitanja*, El-Kelimeh, Novi Pazar, 2014., str. 76.

² Halifa Mahmud Abdu-l-Aziz, *El-Hukuku-s-sijasijetu li-l-mer'eti fi-l-islam*, Kairo, 2005., str. 101.

u kući, a drugi o odgovornosti muškarca za opskrbu.

*U kućama svojim boravite i ljepotu svoju, kao u davno pagansko doba, ne pokazujte, i molitvu obavljajte i zekat dajite, i Allaha i Poslanika Njegova slušajte! Allah želi da od vas, o porodico Poslanikova, grijeha odstrani, i da vas potpuno očisti.*¹

Bez obzira na to što se u ovom ajetu obraća Poslanikovim a.s. ženama, El-Kurtubi njegovu primjenu proteže na sve žene.² On ovakav stav ističe kada tumači sljedeći ajet koji, također, govori o Poslanikovim a.s. ženama: *A ako od njih nešto tražite, tražite to od njih iza zastora.*³ On značenje ovog ajeta proteže na sve žene. El-Kurtubi smatra da žensko tijelo, čak i njen glas, predstavljaju *avret* - dio tijela koji se mora pokriti. Prema njemu, ovi ajeti naređuju da se ovo ne smije prekršiti, osim iz nužde, kao kod svjedočenja ili medicinskog liječenja.⁴

*Muškarci vode brigu o ženama zato što je Allah dao prednost jednima nad drugima i zato što oni troše imetke svoje. Zbog toga su čestite žene poslušne i za vrijeme muževljeva odsustva vode brigu o onome o čemu trebaju brigu voditi, jer i Allah njih štiti. A one čijih se neposlušnosti pribojavate, vi posavjetujte, a onda se od njih u postelji rastavite, pa ih i udarite; a kad vam postanu poslušne, onda im zulum ne činite! - Allah je, zaista, Uzvišen i Velik!*⁵

Poznati pakistanski učenjak Ebu Ala el-Mevdudi kaže da kur'anski poziv na međusobno dogovaranje ne proturječi ovom stavu, jer u citiranom ajetu se spominje da muškarci vode brigu o ženama. Na taj način, muškarci upravljajući parlamentom koji vodi brigu o svima, vodi brigu i o ženama.⁶

Ekonomska odgovornost za porodičnu potporu u islamu pripada mužu, čak i ako se desi da je žena bogata. Kur'anski zakon o nasljedstvu,

¹ Kur'an, *El-Ahzab*, 33.

² El-Kurtubi Ebu Abdullah Muhamed bin Ahmed, *El-Džamii liahkami-l-Qur'an*, 14: 179.

³ Kur'an, *El-Ahzab*, 53.

⁴ El-Kurtubi Ebu Abdullah Muhamed bin Ahmed, *El-Džamii liahkami-l-Qur'an*, 14: 227.

⁵ Kur'an, *En-Nisa*, 34.

⁶ Halifa Mahmud Abdu-l-Aziz, *El-Hukuku-s-sijasijetu li-l-mer'eti fi-l-islam*, Kairo, 2005., str. 103.

prema kojem muškarac nasljeđuje dvostruko više od žene, mora biti shvaćen u svjetlu muževljeve odgovornosti da novčano podupire cijelu porodicu dok žena može raditi sa svojim imetkom kako želi. Citirani ajet mora biti shvaćen u ekonomskom i socijalnom kontekstu, a ne da se misli kako on znači da muž kontrolira cijeli ženin život.¹

Džemaluddin El-Afgani kaže da su ženine obaveze u kući prema mužu i djeci najvažnije. On kaže da ukoliko žena ostavi kuću i počne raditi, makar i materijalno privredila, šteta će biti veća jer je odgajanje djece mnogo važnije od materijalne zarade. Sličan stav zauzima i Muhammed Abduhu koji kaže da je Uzvišeni ženu stvorio s ciljem da vodi brigu o kući i odgoju djece.²

Drugi ajet na kojem temelje svoj stav je:

*U kućama svojim boravite i ljepotu svoju, kao u davno pagansko doba, ne pokazujte.*³

Oni smatraju da, budući da se ovaj ajet odnosi na žene Poslanika a.s. koje nemaju nijedan nedostatak u odnosu na druge žene, žene treba da postupaju kao supruge Poslanika a.s.

Primjetno je da se pokušaj da se ograniče aktivnosti žene samo na porodicu bazira na ajetu:

*U kućama svojim boravite i ljepotu svoju, kao u davno pagansko doba, ne pokazujte, i molitvu obavljajte i zekat dajite, i Allaha i Poslanika Njegova slušajte! Allah želi da od vas, o porodicu Poslanikova, grijeha odstrani, i da vas potpuno očisti.*⁴

Ajet se odnosi na supruge Allahovog Poslanika. Ovakva interpretacija nije održiva, jer se zanemaruje posebna uloga Poslanikovih supruge radi njihovog posebnog položaja, kao što se spominje u ajetu:

¹ Nasr Sejjid Husein, *Srce islama - trajne vrijednosti za čovječanstvo*, prevela sa engleskog: Riđanović Zulejha, El-Kalem, Sarajevo, 2002., str. 247.

² El-Esjuti Dželal, *Hukuku-l-mer'eti bejne-l-hakikati ve-l-hajal*, Mektebetu-l-Kahire, Kairo, 2008., str. 32.

³ Kur'an, *El-Ahzab*, 33.

⁴ Kur'an, *El-Ahzab*, 33.

*O žene Vjerovjesnikove, vi niste kao druge žene! Ako se Allaha bojite, na sebe pažnju govorom ne skrećite, pa da u napast dođe onaj čije je srce bolesno, i neusiljeno govorite!*¹

Konsekventno tome, Poslanikove žene se ne bi mogle udaljavati poslije Poslanikove smrti jer su morale poštivati posebna ograničenja koja se ne odnose na druge.²

Interesantno je navesti da je islamsko sveučilište El-Ezher sredinom dvadesetog stoljeća izdavao fetvu kojom se naglašava da su svi visoki položaji u javnoj upravi rezervirani isključivo za muškarce i da ih ne mogu zauzimati žene.³

Dr. Sibai ističe da islam eksplicitno zabranjuje da žena upravlja državom. Isti tretman važi i za sve druge veoma odgovorne poslove. Ostali poslovi su dopušteni ženi uz poštivanje kriterija islamskog morala.⁴ On kaže: „Islam ne zabranjuje ženi da opunomoći nekoga ko će se boriti za njena prava i govoriti o njenoj volji kao pripadnici društva.“⁵ Ako je žena kao i muškarac ravnopravan član društva, zašto joj zabraniti da sama iskaže svoju volju i da ona učestvuje u donošenju zakona kojeg će biti dužna da primjenjuje. Po njemu, pravo glasa ženi po islamu nije sporno, ali se kao problem navodi miješanje muškaraca i žena i ističe da je u Siriji taj problem riješen odvajanjem biračkih mjesta za muškarce i žene posebno.

¹ Kur'an, *El-Ahzab*, 32.

² Osman Fethi, *Prava muslimanske žene u porodici i društvu*, u ediciji: Ljudska prava u kontekstu islamsko-zapadne debate, Priredio: Karić Enes, Sarajevo, 1996., str. 252.

³ Jemani Ahmed Zeki, *Žena u islamu*, str. 142.

⁴ Es-Sibai Mustafa, *Žena između šerijatskog i svjetovnog prava*, sa arapskog preveo Senad Čeman, Kuća Mudrosti, Zenica, 2004., str. 148. Mustafa Sibai navodi da je pravo glasa ženi u Siriji dato prvi put 1949. godine, za vladavine Husnija ez-Zeima, nakon što je prevratom preuzeo vlast. Autor ističe da nakon što je ženi dato pravo glasa u Siriji, razmatranjem različitih stavova došlo se do zaključka da islam ženi ne osporava pravo glasa, jer su izbori odabir predstavnika koji će zastupati interese naroda u sprovođenju šerijata i nadgledati djelovanje izvršne vlasti. Izbori su sistem opunomoćivanja i zastupanja. Glasac (u ovom slučaju žena) odlazi do biračkog mjesta i daje glas za svog izabranika (muškarca) koji će ga (je) zastupati u predstavničkoj skupštini.

⁵ Es-Sibai Mustafa, *Žena između šerijatskog i svjetovnog prava*, str. 138.

Što se tiče učešća žene u vlasti, Es-Sibai navodi da u jasnim šerijatskim tekstovima ne nalazimo dokaz kojim bi ženi bilo oduzeto pravo da učestvuje u vlasti. Nakon ove konstatacije Es-Sibai kaže: „Ako njeno angažiranje razmotrimo sa drugog aspekta, zapazit ćemo da islam ne pruža ženi da ona to svoje pravo iskoristi, ne zbog toga što ona nije sposobna da obavlja određenu funkciju, već radi boljitka cijelog društva.“¹ Ženino pravo je da učestvuje u politici, to joj islam ne zabranjuje. Iako autor pokušava da uskraćivanje ženi tog prava opravda društvenim boljitkom, činjenica je da se žena može baviti politikom uz poštivanje islamskih propisa. Još jedan takav primjer jeste sljedeća konstatacija:

„Žena po svojoj prirodi i sposobnostima može obnašati zastupničku funkciju, ali zbog prirode zastupničkog angažmana i onoga što ta zadaća podrazumijeva, zapast će u haram, a islam to ženi neće dopustiti.“²

Još nekoliko sličnih argumenata se navodi kao što su: ženina prevelika emotivnost, kao i fizički kvaliteti koje posjeduje, a koji se mogu koristiti kao sredstvo da se dobiju glasovi, što ne bi bilo u redu. Kao dokaz da se žena ne bi trebala baviti politikom autor navodi primjer prvih muslimanki koje se nisu bavile politikom. Jedan od takvih je primjer Aiše r.a. koja je učestvovala u čuvenom okršaju koji je poznat u historiji kao Bitka kod deve. Es-Sibai ističe da se Aiša r.a. nakon ove bitke pokajala, jer njoj kao supruzi Allahovog Poslanika nije priličilo da izlazi iz kuće. Stupanje žene muslimanke na političku scenu autor vidi kao rezultat zapadnih utjecaja i u tom kontekstu kaže: „Žena muslimanka više nije izdvojena u kući svoga muža kao što je nekada bila. Tada se brinula samo o odgoju svoje djece i o stanju svoga muža. No, pod utjecajem zapadne civilizacije, žena ili pojedinci, zadivljeni usmjerenjem Zapada, počeli su tražiti dodatna politička prava koja uživaju muškarci. Na koncu, i kod nas je dobila pravo glasa na izborima i pravo da bude zastupnik u nekoj od skupština.“³ Ovaj

¹ Ibid., str. 140.

² Ibid., str. 140.

³ Ibid., str. 137.

stav spomenutog autora nam može izgledati kao pretjerivanje, ali ako se u obzir uzme činjenica da je autor iz Sirije i to da je knjiga napisana prije četiri-pet decenija, onda je moguće razumjeti njegovo shvatanje političkog angažiranja žene. Sama činjenica da autor u to vrijeme govori o ovoj temi zaslužuje svaku pohvalu.

Jamal Badavi spominje da su žene kroz historiju uzimale učešća u društvenim i političkim pitanjima bez kršenja islamskih uputa o čednosti i vrlini.¹

Istaknuti islamski učenjak Muhamed Ebu Zehre kaže da nije potrebna žena koja bi vladala i bila dominantna već je potrebna njena uloga kao majke. On naglašava da je uloga čovjeka da radi i zarađuje za život, a žene da čuva porodičnu kuću.

Muhamed Muteveli eš-Ša'ravi smatra da ženin odlazak na posao izvan kuće znači uskraćivanje majčinske pažnje prema djeci, što dovodi do psihičkih poremećaja od kojih će i buduće generacije patiti. Osnovna zadaća žene je u kući, odnosno briga o mužu i djeci. Njen posao u kući je, prema njemu, stotinama puta važniji od rada vani.²

Ovi učenjaci tvrde da se prilikom izbora za parlament dešavaju mnogi susreti i miješanja muškaraca i žena, kao putovanja itd. Oni kažu da svaki posao koji ne spada u *vilajet amme*, koji se ne suprotstavlja prirodi žene, dozvoljen je ženi, kao što je podučavanje, zbrinjavanje bolesnih itd. U suprotnom, taj posao ženi je zabranjen, tako da ona nema pravo voditi ministarstvo zbog riječi: *Neće uspjeti narod koji je vlast ženi prepustio*.³

Oni kažu da Kur'an objašnjava način ženinih društvenih aktivnosti.

A kad stiže do vode medjenske, zateče oko nje mnoge ljude kako napajaju stoku, a malo podalje od njih ugleda dvije ženske koje su je od

¹ Badawi Jemal, *Jednakopravnost spolova u islamu*, s engleskog preveo: Fikret Pašanović, Sarajevo, 2005., str. 46.

² Eš-Ša'ravi Muhamed Muteveli, *El-mer'etu fi-l-Qur'an*, Metbe'atu ahbaru-l-jevum, Kairo, 1998., str. 116-118.

³ El-Buhari, Muhammed ibn Ismail ibn Ibrahim ibn el-Mugire, *Sahihu-l-Buhari*, broj hadisa: 4425.

vode odbijale. „Šta vi radite?“ - upita on. „Mi ne napajamo dok čobani ne odu“ - odgovoriše one - „a otac nam je veoma star.“¹

Zastupnici ovog stava kažu da su dvije sestre izašle uzeti vode jer im je otac bio bolestan i star te da nisu imale ko bi ih zamijenio u tom poslu. To ukazuje da su bile prisiljene da urade taj posao. Kur’anski slučaj pokazuje da su obje izašle, a ne samo jedna od njih.

S druge strane, primjećuje se iz kur’anskog primjera da su dvije sestre ostale daleko od pastira koji su napajali stoku, što ukazuje da, iako su bile primorane da urade taj posao, čuvale su se miješanja s ljudima.

Kur’an dalje o istom događaju kaže:

I on im je napoji, a onda ode u hladovinu i reče: „Gospodaru moj, ma kakvu mi hranu dao, zaista mi je potrebna!“²

Iz navedenog se razumije da kada je žena primorana raditi postoje određeni uvjeti, a to su da se ne miješa sa muškarcima, a obaveza je muslimanske zajednice da joj pomogne u izvršenju svojih obaveza. Njihov argument je i to da žena treba ostati u kući i baviti se odgojem djece.

Islamska povijest nije zabilježila slučaj da su Poslanik a.s. ili njegove halife dali ženi položaj upravljanja državom ili obnašanje sudske vlasti, kao i to da su žene učestvovalе prilikom davanja prisega. Osim toga, među suprugama Poslanika a.s. bilo je žena koje su bile vrsne poznavateljice islamskog prava, hadisa ili neke druge oblasti, kao što je bila Aiša r.a. Međutim, bez obzira na to, ni ona nije imala pravo na vlast. Na tome se bazira tvrdnja da žena nema pravo na vlast.³

Ako bi se i prigovorilo da je bilo malo ženskih političkih likova, moglo bi se odgovoriti kako to važi i za kršćanski Bizant ili konfučijansku Kinu, a da ta limitiranost nije ograničena na Kur’an.⁴

¹ Kur’an, *El-Kasas*, 23.

² Kur’an, *El-Kasas*, 24

³ El-Esjuti Dželal, *Hukuku-l-mer’eti bejne-l-hakikati ve-l-hajal*, str. 31.

⁴ Nasr Sejjid Husein, *Srce islama - trajne vrijednosti za čovječanstvo*, str. 248.

3.1.2. Argumenti iz Sunneta

1. U odbranu svog stava ovi učenjaci navode nekoliko hadisa Poslanika a.s. koji tretiraju ovu tematiku: Nakon smrti Kisre, za vladara zemlje Perzijanci su postavili jednu od njegovih kćerki. Poslanik a.s. je tada rekao: „Neće uspjeti narod koji je vlast ženi prepustio.“¹

2. U drugom hadisu Poslanik a.s. kaže: „Kada vam budu vladali najgori među vama, kada vam bogati budu škrtarili i kada vam žene budu vladari, onda je bolje biti pod zemljom nego iznad nje.“²

3. Poslanik a.s. kaže: „Poslije mene nema većeg iskušenja za ljude od žena.“³

4. „Žene su nepotpunog razuma i vjere.“⁴

3.1.3. Argument opće saglasnosti – idžma

Učenjaci koji tvrde da žena ne može zauzimati položaje u javnoj upravi pozivaju se na opću saglasnost, odnosno idžma, kao argument koji podržava njihov stav. Oni ističu da nijedna žena u vrijeme Poslanika a.s. i prve četvorice halifa nije zauzimala položaje u javnoj upravi. Ovo, prema njima, predstavlja opću saglasnost i služi kao argument koji podržava njihov stav.

3.1.4. Argument analogije - kijas

Zagovornici ovog stava svoje mišljenje baziraju na analogiji i kažu da žena vrlo često postupa i formira svoj stav na temelju emocija te stoga ne treba biti član parlamenta. Oni tvrde da islamsko pravo zabranjuje ženi da putuje sama bez mahrema, da je pravo razvoda braka pravo

¹ El-Buhari, Muhammed ibn Ismail ibn Ibrahim ibn el-Mugire, *Sahihu-l-Buhari*, broj hadisa: 4425. Dakle, hadis govori o tome da Perzijanci neće uspjeti postavljanjem Burane bint Kistr za svoju kraljicu.

² Et-Tirmizi, Ebu Isa Muhammed ibn Isa ibn Sevre, *Sunenu-t-Tirmizi*, broj hadisa: 2266.

³ El-Buhari, Muhammed ibn Ismail ibn Ibrahim ibn el-Mugire, *Sahihu-l-Buhari*, broj hadisa: 4808, 5/1959.

⁴ Ibid., broj hadisa: 298.

muža te analogno tome ne može učestvovati ni u političkom životu.¹ Primjećuje se, kažu, da se razlike među njima temelje na prirodnim razlikama, iako ove stvari ne spadaju u *vilejet amme*. Stoga, razlika između muškarca i žene u pitanjima *vilajet amme* treba da bude preča od prethodnih pitanja.²

3.1.5. Opći društveni interes – masleha

Dio navedenih argumenata učenjaka koji isključuju žene iz zauzimanja javnih položaja temelji se na društvenim interesima. Oni tvrde da žena nije podobna za takve položaje jer bi nastala društvena šteta koja dovodi do negativnih rezultata. Zato oni navode pravilo prevencije od štete dajući prednost sprječavanju štete nad dobijanjem koristi.³

3.1.6. Pravna prevencija – seddu-z-zeroi'

Pristalice zabrana ženama da zauzimaju javne pozicije u društvenom životu u okviru svoje argumentacije koriste i argument koji se temelji na principu preventivne zaštite. Učešće žena u javnom životu, kao argumentacija, dovodi do miješanja muškaraca i žena. Pošto su moralne vrijednosti u opadanju i korupcija se sve više širi, imperativ je, prema njima, da žene ne uzimaju učešća u politici kako bi izbjegle svaku mogućnost činjenja zabranjenog.⁴

3.2. Dozvola političkog angažmana žene

3.2.1. Argumenti iz Kur'ana

Učenjaci koji zastupaju da žena ima pravo na političku aktivnost svoj stav temelje na sljedećim ajetima:

¹ Jemani Ahmed Zeki, *Žena u islamu*, str. 160.

² Halifa Mahmud Abdu-l-Aziz, *El-Hukuku-s-sijasijetu li-l-mer'eti fi-l-islam*, str. 102.

³ Jemani Ahmed Zeki, *Žena u islamu*, str. 161.

⁴ Ibid., str. 163.

*One imaju isto toliko prava koliko i dužnosti, prema zakonu - samo, muževi imaju prednost pred njima za jedan stepen. - A Allah je Silan i Mudar.*¹

*Mi smo sinove Ademove, doista, odlikovali; dali smo im da kopnom i morem putuju, i opskrbili ih ukusnim jelima, i dali im velike prednosti nad mnogima koje smo stvorili.*²

*O ljudi, Mi vas od jednog čovjeka i jedne žene stvaramo i na narode i plemena vas dijelimo da biste se upoznali. Najugledniji kod Allaha je onaj koji Ga se najviše boji, Allah, uistinu, sve zna i nije Mu skriveno ništa.*³

*A vjernici i vjernice su prijatelji jedni drugima: traže da se čine dobra djela, a od nevaljalih odvrćaju, i molitvu obavljaju i zekat daju, i Allahu i Poslaniku Njegovu se pokoravaju. To su oni kojima će se Allah, sigurno, smilovati. - Allah je doista Silan i Mudar.*⁴

Citirani ajet aludira na jednakost prava muškarca i žene, da ne postoji prednosti jednog nad drugim zato što su jednaki po pitanju stvaranja i počasti, a sve to implicira da su jednaki i u pravima. Žena je punopravan član zajednice kao i muškarac. Sva obraćanja Zakonodavca obuhvataju i ženu, osim u slučajevima kada određeni dokaz upućuje na to da se neki propis odnosi isključivo na muškarce. Kada Allah dž.š. kaže: *O ljudi... ili: O vi koji vjerujete...* te riječi bez ikakve rasprave obuhvataju i ženu.

Osim navedenog, oni svoj stav temelje na principu općeg pravila jednakosti muškarca i žene. Protagonisti ovog stava tvrde da je osnovno pravilo islamskog prava jednakost među spolovima kada se radi o pravima i obavezama. Kažu, na to ukazuju ajeti:

*One imaju isto toliko prava koliko i dužnosti, prema zakonu.*⁵

¹ Kur'an, *El-Bekare*, 228.

² Kur'an, *El-Isra*, 70.

³ Kur'an, *El-Hudžurat*, 13.

⁴ Kur'an, *Et-Tevbe*, 71.

⁵ Kur'an, *El-Bekare*, 228.

Ovaj ajet potvrđuje jednakost muškarca i žene, a segment ajeta koji govori o razlici podrazumijeva situaciju kada postoji određeni spor u vezi koga postoje različiti stavovi te je potrebno donijeti definitivan odgovor. Taj stepen prednosti koji je dat muškarcu temelji se na međusobnoj ljubavi i samilosti, a ne na hegemoniji i grubosti. Prednost koja se spominje odnosi se na prednost muške vrste nad ženskom u generalnom značenju riječi, a ne u pojedinačnom smislu, jer postoje žene koje su fizički i intelektualno u prednosti nad muškarcima.¹ Allah je rekao: *Što je Allah dao prednost jednima nad drugima.*² U ajetu nije rečeno da je Allah dao prednost nad njima (ženama) ukazujući time na jednakost.

*Mi smo sinove Ademove, doista, odlikovali.*³

*A vjernici i vjernice su prijatelji jedni drugima: traže da se čine dobra djela, a od nevaljalih odvrćaju.*⁴

Iz citiranih ajeta se dā zaključiti da su muškarci i žene zaštitnici jedni drugima te da zajedno učestvuju u naređivanju dobra i odvrćanju od lošeg. To podrazumijeva sve segmente života, a samim tim i politički angažman. Na temelju ajeta, muškarac i žena su istog statusa u političkom angažmanu. Ajeti ukazuju da su oboje odgovorni za stanje muslimana, pa je tako logično da se oboje bave politikom.

Što se tiče prethodnog stava i njihovog argumenta: *U kućama svojim boravite i ljepotu svoju, kao u davno pagansko doba, ne pokazujte,*⁵ oni kažu da se to odnosi samo na situacije kada nema potrebe da žena izlazi iz kuće. Na to ukazuje i praksa Poslanika a.s. kada je ženama dozvolio da učestvuju u mnogim ratnim pohodima.

El-Buti tvrdi da žena ima pravo na učešće u radu savjetodavnog vijeća (šura), odnosno parlamentu. Na to ukazuju ajeti:

Samo Allahovom milošću ti si blag prema njima; a da si osoran i

¹ Halifa Mahmud Abdu-l-Aziz, *El-Hukuku-s-sijasijetu li-l-mer'eti fi-l-islam*, str. 119.

² Kur'an, *En-Nisa*, 34.

³ Kur'an, *El-Isra*, 80.

⁴ Kur'an, *Et-Tevbe*, 71.

⁵ Kur'an, *El-Ahzab*, 33.

*grub, razbjegli bi se iz tvoje blizine. Zato im praštaj i moli da im bude oprošteno i dogovaraj se s njma. A kada se odlučiš, onda se pouzdaj u Allaha, jer Allah zaista voli one koji se uzdaju u Njega.*¹

*Za one koji se Gospodaru svome odazivaju, i koji molitvu obavljaju, i koji se o poslovima svojim dogovaraju, a dio od onoga čime smo ih opskrbili udjeljuju.*²

El-Buti svoj stav dokazuje tako što je Poslanik a.s. na dan mirovnog sporazuma na Hudejbiji ušao kod Umme Seleme i požalio se kako je naredio svojim drugovima da zakolju kurbane i obriju glave, pa su se ražalostili i nisu učinili. Tada mu reče Umme Seleme: „Allahov Poslaniče, je li ti drago to što čine? Izađi i ne govori ni sa jednim od njih riječi jedne dok ne zakolješ devu (kurban) i pozoveš svog bricu da ti obrije glavu.“ Nakon toga Poslanik a.s. izađe i učini baš onako kako mu kaza Umme Seleme.³ Prenosi se da su i drugovi Muhameda a.s. tražili savjete od žena, a među prvima bio je Omer. On je uvijek tražio savjet od Aiše o stvarima koje se tiču žena i situacijama vezanim za porodični život.⁴

Što se tiče ajeta: *Muževi imaju prednost pred njima za jedan stepen*,⁵ učenjaci kažu da ga je Kur'an pojasnio na drugom mjestu: *Muškarci vode brigu o ženama zato što je Allah dao prednost jednima nad drugima i zato što oni troše imetke svoje.*⁶ Dakle, prednost jednog stepena muškarca u odnosu na ženu ogleda su u njegovoj obavezi da snabdijeva porodicu i da brine o njoj.⁷

Kur'an eksplicite kaže da su muškarac i žena jedno od drugih:

I Gospodar njihov im se odaziva: „Nijednom trudbeniku između vas

¹ Kur'an, *Ali Imran*, 159.

² Kur'an, *Eš-Šura*, 38; El-Buti Muhammed Seid Ramadan, *Žena između tiranije zapadnog sistema i milosti Božijeg zakona*, str. 77.

³ El-Buhari, Muhammed ibn Ismail ibn Ibrahim ibn el-Mugire, *Sahihu-l-Buhari*, broj hadisa: 2731.

⁴ El-Buti Muhammed Seid Ramadan, *Žena između tiranije zapadnog sistema i milosti Božijeg zakona*, preveo s arapskog: Musić Kenan, Bemust, Sarajevo, 2007., str. 78.

⁵ Kur'an, *El-Bekare*, 228.

⁶ Kur'an, *En-Nisa*, 34.

⁷ Halifa Mahmud Abdu-l-Aziz, *El-Hukuku-s-sijasijetu li-l-mer'eti fi-l-islam*, str. 118.

trud njegov neću poništiti, ni muškarcu ni ženi - vi ste jedni od drugih. Onima koji se isele, i koji budu iz zavičaja svoga prognani, i koji budu na putu Mome mučeni i koji se budu borili i poginuli, sigurno ću preko hrđavih djela njihovih preći i sigurno ću ih u džennetske bašče, kroz koje će rijeke teći, uvesti; nagrada će to od Allaha biti. - A u Allaha je nagrada najljepša.“¹

Supruge Poslanika a.s. učestvovala su u politici i davale svoja mišljenja halifama. U tome se posebno ističe Aiša r.a. za vrijeme halife Osmana bin Affana, koja je čak i ustala protiv halife Alije r.a. Naravno, ona se pokajala zbog svog napada na Aliju r.a., ali ne i zbog svog političkog angažmana.

Isti je slučaj sa suprugom osmana bin Affana r.a. kada je čula Mervana bin Hakema koji prigovara tadašnjem halifi i uključila se u raspravu. Mervan joj reče: „Ušuti, ovo te se ne tiče.“ Osman mu tada reče: „Pusti je, ona me bolje od tebe savjetuje.“²

Zastupnici ovog stava pozivaju se i na ajet o naređivanju na dobro i zabranjivanju lošeg. Kažu da ova dužnost, gdje su podjednako obavezni muškarac i žena sudjelovati, obuhvata zakonodavnu, sudsku i izvršnu vlast. Stoga su muškarac i žena jednakopravni u upravljanju državom.³

Sulejman Topoljak smatra da praćenje i kontroliranje zakonodavne i izvršne vlasti spada pod instituciju naređivanja dobra i odvratanja od zla, što je po islamu obligatna dužnost svakog muslimana i muslimanke. On, osvrćući se na argumentaciju učenjaka koji zabranjuju političko angažiranje žene, naglašava da se haram utvrđuje samo kategoričkim dokazima.⁴

Oni se pozivaju i na ajet o prisegi u kojem se transparentno vidi da su žene sudjelovale i imale na to pravo. Uzvišeni kaže:

O vjerovjesniče, kada ti dođu vjernice da ti polože prisegu: da neće Allahu nikoga ravnim smatrati, i da neće krasti, i da neće bludničiti, i

¹ Kur'an, *Ali Imran*, 195.

² Halifa Mahmud Abdu-l-Aziz, *El-Hukuku-s-sijasijetu li-l-mer'eti fi-l-islam*, str. 126.

³ El-Esjuti Dželal, *Hukuku-l-mer'eti bejne-l-hakikati ve-l-hajal*, str. 33.

⁴ Topoljak Sulejman, *Muslimanka i porodica - aktuelna pitanja*, str. 76.

*da neće djecu svoju ubijati, i da neće muževima tuđu djecu podmetati i da neće ni u čemu što je dobro poslušnost odricati - ti prisegu njihovu prihvati i moli Allaha da im oprost; Allah, zaista, mnogo prašta, i On je Milostiv.*¹

El-Buti naglašava činjenicu da, ukoliko se izuzme mjesto predsjednika države, druge položaje i političke aktivnosti mogu obavljati i žena i muškarac.² On napominje da žena može obavljati funkciju ministra, ukoliko je sposobna za takvu odgovornost, s tim da je obavezna da se pridržava propisa vjere.³

Što se tiče zabrane političkog angažmana žene na osnovu ajeta: *U kućama svojim boravite i ljepotu svoju, kao u davno pagansko doba, ne pokazujte,*⁴ Jusuf El-Kardavi smatra da ovaj argument nije utemeljen iz više razloga:

Prvo: Ajet se odnosi na žene Poslanika a.s., što je jasno iz konteksta ajeta. Žene Poslanika a.s. koje imaju zabrane koje nemaju druge žene.

Drugo: Majka pravovjernih Aiša r.a. i pored ovog ajeta izašla je iz svoje kuće i prisustvovala Bici kod deve odazivajući se onome što je smatrala svojom vjerskom dužnosti, a to je pravično kažnjavanje ubica Osmanovih r.a., iako je pogriješila u procjeni onoga što je učinila.

Treće: Žena je, ustvari, već izašla iz svoje kuće, otišla u škole i na univerzitet. Ona radi u različitim oblastima života: kao ljekar, nastavnik, službenik, administrator i slično. To niko do čijeg se mišljenja drži ne poriče, što mnogi smatraju konsenzusom o zakonitosti rada žene van kuće pod određenim uvjetima.

Četvrto: Potreba od muslimanke vjernice zahtijeva da uđe u izbornu bitku protiv pripadnica liberalizma i sekularizma koje smatraju da je rukovođenje ženski posao. Društvena i politička potreba je važnija i veća od lične potrebe koja ženi dopušta da izađe u javni život.

¹ Kur'an, *El-Mumtehine*, 12.

² El-Buti Muhammed Seid Ramadan, *Žena između tiranije zapadnog sistema i milosti Božijeg zakona*, str. 72.

³ Ibid., str. 81.

⁴ Kur'an, *El-Ahzab*, 33.

Peto: Zatvaranje žene u kuću bilo je uobičajeno samo u određenim periodima - prije nego što se učvrstilo islamsko zakonodavstvo - kao kazna za onu ženu koja počini blud:

*Kada neka od žena vaših blud počini, zatražite da to protiv njih četverica od vas posvjedoče, pa ako posvjedoče, držite ih u kućama sve dok ih smrt ne umori ili dok im Allah ne nađe izlaz neki.*¹

Teško se može zamisliti, naglašava El-Karadavi, da to bude obavezno svojstvo žene muslimanke u normalnim situacijama.²

3.2.2. Argumenti iz Sunneta

Ummu Seleme, supruga Poslanika a.s., na dan Hudejbije sugerisala je Poslaniku a.s. da zakolje kurban i da obrije glavu te da to isto i ostali muslimani urade. Poslanik a.s. je postupio po njezinom savjetu, te je stoga i prozvana savjetnikom Poslanika a.s.³

Ummu Hani je na Dan osvajanja Meke dala zaštitu jednom nemuslimanu kojeg je Alija r.a. htio ubiti. Kada su ušli u Meku Poslanik a.s. je to potvrdio, rekavši: „Mi smo dali zaštitu onom kome si ti dala.“⁴

Što se tiče hadisa: „Neće uspjeti narod koji je vlast ženi prepustio“,⁵ El-Buti smatra da smisao i mudrost ovog hadisa leži u tome da dio obaveza koje predsjednik obavlja spadaju u čisto vjerske dužnosti, a ne u čisto političke obaveze. Od zadaća predsjednika jeste da okuplja ljude na džuma namazu i drži hutbu, što je čisto vjerska dužnost. Poznato je da žena nije dužna klanjati džumu niti prisustvovati hutbi. U zadaće predsjednika spada izlazak s ljudima na bajram namaz, namaze za kišu, te držanje prigodnih hutbi. Žena veoma često nije u mogućnosti da ove i slične zadaće obavlja.⁶

¹ Kur'an, *En-Nisa*, 15.

² El-Karadavi Jusuf, *Savremene fetve I*, str. 378.

³ El-Esjuti Dželal, *Hukuku-l-mer'eti bejne-l-hakikati ve-l-hajal*, str. 33.

⁴ El-Buhari, Muhammed ibn Ismail ibn Ibrahim ibn el-Mugire, *Sahihu-l-Buhari*, broj hadisa: 5806. El-Esjuti Dželal, *Hukuku-l-mer'eti bejne-l-hakikati ve-l-hajal*, str. 33.

⁵ Ibid., broj hadisa: 4425.

⁶ El-Buti Muhammed Seid Ramadan, *Žena između tiranije zapadnog sistema i milosti Božijeg zakona*, str. 73.

Iz ovog hadisa ne razumije se nikakva zabrana preuzimanja bilo kojih javnih pozicija. Najviše što bi se iz ovog hadisa moglo izvesti kao zaključak jeste zabrana ženama zauzimanja najviših položaja, kao što su položaj halife koji pretpostavlja zapovijedanje muslimanskom vojskom, predvođenje zajedničkih namaza i drugih javnih obaveza koje izvršava halifa kao vladar muslimana. Ustvari, imam Ebu Hanife ovako i razumijeva ovaj hadis i njegovu primjenu. Dakle, ovaj hadis ne sadrži nikakvu pravnu odredbu, nego je informativnog karaktera, slično ajetu: *Bizantijci su pobijeđeni u susjednoj zemlji, ali oni će, poslije svoga poraza, sigurno pobijediti za nekoliko godina.*¹

Muhamed El-Gazali kaže da ovo nije pitanje muškaraca naspram žena. Ovo je pitanje morala, sposobnosti, talenta i znanja što može kvalificirati određenu ženu prije nego mnogo muškaraca. Bez sumnje, žena je, pored toga, i mnogo jačeg vjerskog osjećaja od nekih muškaraca.²

Što se tiče hadisa: „Kada vam budu vladali najgori među vama, kada vam bogati budu škrtarili i kada vam žene budu vladari onda je bolje biti pod zemljom nego iznad nje“,³ Et-Tirmizi ga opisuje kao garib - nepoznat. Prema tome, ovaj hadis, prema pravilima fikha, ne može koristiti kao dokaz u donošenju pravila. U ustavotvornim pitanjima ne mogu se koristiti hadisi koji nemaju visok stepen vjerodostojnosti. Kada islamski pravници kod utvrđivanja stvarnog interesa zahtijevaju visoko vjerodostojne hadise, kako onda iste uvjete ne primjenjivati i kod reguliranja ustavotvornih pitanja.

Jusuf El-Kardavi kaže da ovaj hadis podrazumijeva vrhovnu vlast nad cijelim umetom, odnosno predsjedavanje državom. Što se, s druge strane, tiče povjerenja dijela ili segmenata vlasti, kao što je uprava nad donošenjem fetvi i odluka, obrazovanja, vijesti i informiranja i tome slično, nema zapreke da se to povjeri ženi. Ove stvari pripadaju

¹ Kur'an, *Er-Rum*, 2-3.

² El-Gazali Muhamed, *Es-Sunnetu bejne ehli-l-fikhi ve ehli-l-hadis*, Daru-š-šuruk, Kairo, 1989., str. 51.

³ Et-Tirmizi, Ebu Isa Muhammed ibn Isa ibn Sevre, *Sunenu-t-Tirmizi*, broj hadisa: 2266.

području gdje žena ima pravo upravljanja na osnovu konsenzusa islamskih učenjaka.¹

Kada je u pitanju hadis: „Žene su nepotpunog razuma i vjere“,² učenjaci smatraju da ne može biti osnova na kojoj bi se uskratilo pravno ženama da zauzimaju položaje u javnoj upravi. Neki od njih uzimaju u obzir okolnosti pod kojima je ovaj hadis izrečen i žene kojima je upućen. Poslanik a.s. je izrekao ovaj hadis kada se obraćao ženama na Bajram. Navedeni hadis Poslanik a.s. je uputio grupi žena, većinom ensarijki, za vrijeme bajram namaza. Prije toga Omer r.a. je govorio za žene ensarijke da dominiraju nad muškarcima i da imaju zadnju riječ u odlučivanju. Zbog toga im je Poslanik a.s. rekao: „Nisam vidio žene nepotpune pameti i vjere, a da mogu dominirati nad inteligentnim muškarcima.“³ Poslanik a.s. je htio istaći Allahovu dž.š. mudrost u tome kako je dao snagu tamo gdje se najmanje očekuje, a slabost tamo gdje se snaga podrazumijeva. Prema tome, nemoguće je prihvatiti mišljenje da ovaj hadis uskraćuje ženama pravo na učešće u političkom životu i da istovremeno znači da se žene moraju smatrati nekompetentnim da vode vlastiti biznis, ili da im se ne dozvoljava da poduzimaju bilo kakve pravne poslove.⁴

¹ El-Karadavi Jusuf, *Savremene fetve I*, s arapskog preveli: Ahmed Hatunić, Amir Karić, Halil Mehanović, Osman Kozlić i Mustafa Prljača, El-Kalem, Sarajevo, 2010., str. 382.

² El-Buhari, Muhammed ibn Ismail ibn Ibrahim ibn el-Mugire, *Sahihu-l-Buhari*, broj hadisa: 298.

³ Ebu Davud, Sulejmana ibn Ešat el-Azedi el-Sidžistanij, *Sunen Ebu Davud*, broj hadisa: 4679.

⁴ Interesantna je rasprava o značenju riječi *maloumnici* iz 5. ajeta sure En-Nisa: *I maloumnicima imetke, koje vam je Allah povjerio na upravljanje, ne uručujte, a njihov imetak za njihovu isharanu i odijevanje trošite; i prijatne riječi im govorite*. Prema Ibn Abbasu, pod “maloumnicima” se misli na žene i djecu. Međutim, Jusuf El-Kardavi ističe da je ovo mišljenje slabo makar dolazilo i od Ibn Abbasa. Većina islamskih učenjaka smatra da komentar ashaba nije argument sam po sebi, niti je obavezujući za druge. On nema snagu hadisa koji se neprekinutim lancem prenosi od Poslanika a.s. Mišljenje Ibn Abbasa je samo jedno mišljenje na osnovu vlastitog idžtihada. Iako je Poslanik a.s. učio Ibn Abbasu dovu da ga Allah dž.š. poduči shvatanju Kur’ana, to ne znači da mu je Allah dž.š. podario nepogrešivost u komentarima. Osim toga, s jezičke strane, riječ *sufeha* (maloumnici) ne podržava značenje da se odnosi na žene jer se radi o nepravilnoj množini od jednine *sefih* – malouman što je muškog roda. Imam Et-Taberi smatra da se spomenuta riječ odnosi na sve koji su maloumni bez obzira bila to maloljetna ili odrasla osoba muškog ili ženskog spola. Rešid Rida kaže da se termin “maloumnici” odnosi

Argument opće saglasnosti ili idžma'a koji koriste učenjaci koji ne dozvoljavaju ženi političku aktivnost odnosi se na određeno vrijeme. Ukoliko se određeno rješenje (fetva) zasniva na općem društvenom interesu, ono ne može služiti kao argument narednim generacijama učenjaka koji nastoje vlastitim istraživanjem, odnosno idžtihadom, doći do samostalnog rješenja određenog pitanja. U islamskom pravu je općeprihvaćeno da se konsenzus mijenja kada je donesen na osnovu običaja i interesa datog vremena. Dobro je poznato da se svako rješenje (fetva) mijenja zavisno od vremena, mjesta, okolnosti i društvene tradicije.¹

Što se tiče analogije prema kojoj se žena isključuje iz zauzimanja pozicija u javnoj upravi, ima učenjaka koji kažu da analogija nije izvor islamskog prava, nego se njome osigurava određena vrsta dokaza, koji mogu biti uzeti kao sredstvo ili način za samostalno rješavanje nekih pitanja. Propisi koji se odnose na ovakav način mijenjaju se promjenom vremena, mjesta i okolnosti. Jedan od uvjeta analogije jeste da novi slučaj mora odgovarati izvornom slučaju da bi se propis, koji regulira ovaj slučaj, mogao primijeniti i na novi slučaj. U slučaju nepostojanja jednakosti između dva slučaja, takva analogija se kvalificira kao neispravna. Ovakva se analogija može primijeniti na predmet o kojem ovdje raspravljamo. Zabrana predvođenja namaza je vjerska stvar dok je prakticiranje politike svjetovna. Razlika u ovome slučaju ne dopušta upotrebu analogije. Činjenica da ženama nije dato pravo razvoda opravdava se razlozima koji se odnose na njihovu prirodu, dok ograničavanje putovanja ženama bez odgovarajuće pratnje (mahrema) ima za cilj osiguranje njihove sigurnosti i zaštite od potencijalnih opasnosti. Tako se u oba slučaja radi o izuzecima od izvorne jednakosti. Izuzetak se ne može dovoditi u analoški odnos s izvornim.²

Kada je u pitanju opći društveni interes, on se mijenja s vremena

na rasipnike koji troše imovinu u bespotrebne svrhe i koji nisu sposobni da ulažu svoj imetak kako bi se razvijao i unapređivao. El-Kardavi Jusuf, *Savremene fetve I*, str. 250.

¹ Jemani Ahmed Zeki, *Žena u islamu*, str. 159.

² Ibid., str. 161.

na vrijeme i od mjesta do mjesta u istom vremenskom periodu. Osim toga, utvrđivanje interesa određenog društva predmet je procjene stručnjaka. Neki među njima smatraju da sudjelovanje žene u politici predstavlja društveni interes. Princip preventivne zaštite (*seddu-z-zera'i'*), kojeg navode učenjaci koji su protiv političkog angažmana žene, druga grupa učenjaka smatra da posezanjem za principom preventivne zaštite dovodi do ekstremizma koji može uzrokovati činjenje zabranjenog.¹ Islamski pravници za primjenu ovog principa postavili su dva osnovna uvjeta. Prvi je da nešto što je dopušteno može biti zabranjeno iz preventivnih razloga samo ukoliko bi to u većini slučajeva dovelo do štete, i drugi, da bi takva šteta, ukoliko bi se dopušteno djelo prakticiralo, bila veća od koristi. Danas je to potpuno očividno u slučaju učešća žena u javnom životu i politici gdje žena ostvaruje jasan interes.²

U prilog zabrani političkog angažmana žene navodi se to što je ženi zabranjeno da ima liderstvo nad muškarcima, jer Kur'an je decidan da su muškarci ti koji trebaju voditi žene, a ne obratno. Na osnovu toga, nameće se pitanje: Kako je dozvoljeno izmijeniti taj Allahov zakon? Međutim, ovdje je važno objasniti sljedeće:

- Broj žena koje se bave politikom i koje obnašaju javne funkcije veoma je ograničen, što znači da će muškarci na tim funkcijama i na tom polju djelovanja uvijek imati primat. Muškarci su u tom segmentu konstantna većina i oni posjeduju odluku, određuju politiku i donose zakone. To je jedan od dokaza da kandidiranje žena i njihovo bavljenje politikom ne znači da će one preuzeti primat nad muškarcima, kreirati politički život i donositi zakone,

- Ajet koji tretira liderstvo muškarca nad ženom odnosi se na bračni život, jer čovjek je glava porodice i on je odgovoran za nju.³

¹ Topoljak Sulejman, *Muslimanka i porodica - aktuelna pitanja*, str. 80.

² Jemani Ahmed Zeki, *Žena u islamu*, str. 161-164.

³ Ibid., str. 82.

3.2.3. Argument iz povijesti islama

Za vrijeme druge prisege na Akabi učestvovala su žene. Među ensarijama bile su dvije žene. Jednom prilikom u džamiji žene su raspravljale s predsjednikom Islamske države Omerom r.a., koji je za vrijeme džume zabranio pretjerivanje u iznosima vjenčanog dara. Tada je ustala žena, rekavši: „Ti nemaš pravo to reći, Omere, jer Allah dž.š. je rekao: - *Ako hoćete da jednu ženu pustite, a drugom se oženite, i jednoj od njih ste dali mnogo blaga, ne oduzimajte ništa od toga. Zar da joj to nasilno oduzmete, čineći očigledan grijeh?*“¹ Tada je Omer rekao: „Bože moj, oprosti mi. Zar su svi razumniji od Omera?“ Potom se ispeo na mimber i rekao: „Bio sam vam zabranio da prilikom vjenčanog dara dajete više od 400 dirhema. Ko želi, neka da i više od toga.“²

Aiša r.a. bila je politički angažirana tako što je zahtijevala kaznu za ubice Osmana r.a. i bila je na čelu vojske u Bici kod deve.

Omer r.a. je ženi Šefa bint Abdullah dao zaduženje računovođe (tržnog inspektora) na medinskoj pijaci.³

Zvanje nadzornika tržnice sadrži sudsku i izvršnu odgovornost. To predstavlja praktičan vid vlasti koji se ogleda u utvrđivanju onoga što je ispravno i dozvoljeno. Tržni centar, prema današnjim standardima, predstavlja glavni centar poslovnih aktivnosti.

¹ Kur'an, *En-Nisa*, 20.

² El-Esjuti Dželal, *Hukuku-l-mer'eti bejne-l-hakikati ve-l-hajal*, str. 34.

³ El-Karadavi Jusuf, *Savremene fetve I*, str. 392; El-Esjuti Dželal, *Hukuku-l-mer'eti bejne-l-hakikati ve-l-hajal*, str. 34.

4. Učešće žene u sudskoj vlasti

Prema ovom pitanju postoje dva različita mišljenja:

1. Oni koji ne dozvoljavaju ženino učešće u sudskoj vlasti i
2. Oni koji dozvoljavaju.

Većina islamskih pravnika smatra da ženi nije dozvoljeno učestvovati u sudskoj vlasti jer se taj segment smatra *vilajet amme* koji nije dozvoljen ženi. Svoj stav temelje na analogiji vođenja državom koje ženi nije dozvoljeno, te shodno tome, nije joj dozvoljeno ni učestvovati u sudskoj vlasti.¹

S druge strane, Imam Et-Taberi kaže da je ženi dozvoljena ova vrsta političke aktivnosti. On smatra da je ženi dozvoljeno upravljanje sudskim poslovima u svim oblicima i okolnostima bez izuzetka. Et-Taberi svoj stav ne temelji na analogiji, već na tekstu Kur'ana i Sunneta. Kada je propis općenitog karaktera onda ne postoji presedan za ženu, osim ukoliko Sveti tekst drugačije kaže.² Ibn Hazm smatra da se ženi može povjeriti uprava zemlje. Navodi se da je Omer povjerio ženi Šefai upravu pijaca.³

Ebu Hanife predstavlja liberalan stav u odnosu na dva prethodna. On smatra da žena može vršiti funkciju čak i sudske vlasti (u građanskim stvarima). On ovu političku aktivnost ženi ne dozvoljava niti zabranjuje po svaku cijenu. Isto tako tvrdi da žena ima pravo upravljati resorima finansija analogno tome da ima pravo svjedočiti u istom slučaju.⁴

Ima učenjaka koji smatraju da žena ne može obavljati funkciju savjetnika. Međutim, Ebu Hanife smatra da joj je dozvoljeno da upravlja sudstvom u situacijama kada joj je svjedočenje dozvoljeno, kao na primjer u poslovnim transakcijama, dok joj nije dozvoljeno

¹ El-Buti Muhammed Seid Ramadan, *Žena između tiranije zapadnog sistema i milosti Božijeg zakona*, str. 83.

² Halifa Mahmud Abdu-l-Aziz, *El-Hukuku-s-sijasijetu li-l-mer'eti fi-l-islam*, str. 124.

³ Đozo Husein, *Islam u vremenu*, 1/524.

⁴ El-Buti Muhammed Seid Ramadan, *Žena između tiranije zapadnog sistema i milosti Božijeg zakona*, str. 83.

upravljanje sudstvom u onim segmentima gdje joj nije svjedočenje dozvoljeno, kao na primjer u kaznenim mjerama (*hudud*) i odmazdi (*kisas*).¹

Protagonisti ovog stava kažu da pitanje učešća u izvršnoj vlasti spada u okvir naređivanja dobra o čemu Kur'an kaže:

*A vjernici i vjernice su prijatelji jedni drugima: traže da se čine dobra djela, a od nevaljalih odvrćaju.*²

Prema ovom mišljenju, ženi nije zabranjeno biti članom parlamenta i učestvovati u njegovom radu. Oni kažu da jedinstven slučaj gdje žena ne može učestvovati i vršiti funkciju jeste vođenje države. A dio ajeta: *I ostanite u svojim kućama*³ poručuje da ostanu kod kuće sve dok ne bude potrebe da izađu. Oni tvrde da ukoliko je neophodan izlazak žene iz kuće onda se to treba odvijati pod okvirom sljedećih principa:

1. Da ne bude miješanja sa muškarcima, a posebno sa strancima,
2. Da žena bude odjevena u skladu sa propisima islama,
3. Ukoliko se radi o putovanju žene da ima sa sobom mahrema.⁴

¹ El-Esjuti Dželal, *Hukuku-l-mer'eti bejne-l-hakikati ve-l-hajal*, str. 30.

² Kur'an, *Et-Tevba*, 71.

³ Kur'an, *El-Ahzab*, 33.

⁴ Halifa Mahmud Abdu-l-Aziz, *El-Hukuku-s-sijasijetu li-l-mer'eti fi-l-islam*, str. 126.

5. Analiza navedenih stavova i mišljenja islamskih pravnika

Na osnovu iznesenog, primjetno je da određeni broj islamskih pravnika dozvoljava ženi da obavlja funkciju upravljanja resorom finansija na osnovu ajeta u kojem se govori o oštroomnosti Belkise, kraljice od Sabe:

„O velikaši“ - reče ona – „savjetujte mi šta trebam u ovom slučaju uraditi, ja bez vas neću ništa odlučiti!“¹

Sličan je primjer rasprave Havle bint Salebe u slučaju sa njezinim mužem Evs bin Samitom, što je bio povod objavljivanja ajeta:

Allah je čuo riječi one koja se s tobom o mužu svome raspravljala i Allahu se jadala - a Allah čuje razgovor vaš međusobni, jer Allah, uistinu, sve čuje i sve vidi.²

Kur'an, isto tako, navodi primjer jedne od Šuajbovih kćeri i njezine oštroomnosti da donese adekvatan zaključak, da procijeni odlike Musaa a.s.:

„O oče moj,“ - reče jedna od njih - „uzmi ga u najam, najbolje da unajmiš snažna i pouzdana.“³

Navedeni kur'anski primjeri egzaktno ukazuju da je intelektualna sposobnost žena na istom nivou kao kod muškaraca, što implicira zaključak da ona ima pravo biti politički angažirana.

Što se tiče stavova onih koji oponiraju i ne dozvoljavaju ženi politički angažman oni su fokusirani u tri pitanja:

1. Stav islama da je čovjek zadužen da brine o ženi,
2. Naredba da žene ostaju u kućama i ne izlaze bez propisnog odijevanja,
3. Konzensus da žena nema pravo na vlast.⁴

¹ Kur'an, *En-Neml*, 32.

² Kur'an, *El-Mudžadele*, 1.

³ Kur'an, *El-Kasas*, 26.

⁴ El-Esjeti Dželal, *Hukuku-l-mer'eti bejne-l-hakikati ve-l-hajal*, str. 35.

Ovi kažu da je Kur'an izričito potvrdio da čovjek brine o ženi i spomenuo razloge:

Muškarci vode brigu o ženama zato što je Allah dao prednost jednima nad drugima i zato što oni troše imetke svoje. Zbog toga su čestite žene poslušne i za vrijeme muževljeva odsustva vode brigu o onome o čemu trebaju brigu voditi, jer i Allah njih štiti. A one čijih se neposlušnosti pribojavate, vi posavjetujte, a onda se od njih u postelji rastavite, pa ih i udarite; a kad vam postanu poslušne, onda im zulum ne činite! - Allah je, zaista, Uzvišen i Velik!¹

Što se tiče drugog pitanja, naredbe da žene ostaju u kućama, ono se odnosi na žene Poslanika a.s. jer je ajet objavljen tim povodom:

O žene Vjerovjesnikove, vi niste kao druge žene! Ako se Allaha bojite, na sebe pažnju govorom ne skrećite, pa da u napast dođe onaj čije je srce bolesno, i neusiljeno govorite! U kućama svojim boravite i ljepotu svoju, kao u davno pagansko doba, ne pokazujte, i molitvu obavljajte i zekat dajite, i Allaha i Poslanika Njegova slušajte! Allah želi da od vas, o porodico Poslanikova, grijeha odstrani, i da vas potpuno očisti.²

Narednim ajetom Uzvišeni objašnjava smisao propisa:

U kućama svojim boravite i ljepotu svoju, kao u davno pagansko doba, ne pokazujte, i molitvu obavljajte i zekat dajite, i Allaha i Poslanika Njegova slušajte! Allah želi da od vas, o porodico Poslanikova, grijeha odstrani, i da vas potpuno očisti.³

Smisao ajeta, dakle, aludira na zabranu izlaska u šerijatski nepropisnoj odjeći i osamljivanje s muškarcima. Da je Poslanik imao namjeru da zabrani ženi politički angažman on bi to eksplicite uradio. Međutim, kako ne postoji izričit hadis o tome jasno je da žena ima pravo biti politički aktivna. U tom kontekstu imam El-Gazali kaže: „Onom koji šuti ne pripisuje se mišljenje.“⁴

¹ Kur'an, *En-Nisa*, 34.

² Kur'an, *El-Ahzab*, 32-33.

³ Kur'an, *El-Ahzab*, 33.

⁴ El-Esjeti Dželal, *Hukuku-l-mer'eti bejne-l-hakikati ve-l-hajal*, str. 37.

Dakle, ulema koja brani političko pravo žene kaže da ne postoji argument, bilo iz Kur'ana, hadisa ili konsenzusa uleme, o zabrani političke aktivnosti za ženu. Stoga, nema pravo niko uskratiti joj to pravo.

Ukoliko se osvrnemo na argumente uleme koja dozvoljava ženi političku aktivnost, oni su slijedeći:

1. Potvrda ženinih prava prema riječima Uzvišenog:
*One imaju isto toliko prava koliko i dužnosti, prema zakonu.*¹
2. Prisega koju su žene dale Poslaniku a.s.,
3. Stav Aiše r.a.

Povodom komentara ajeta u kojem stoji da žene imaju ista prava kao i muškarci, mufesiri kažu da je ovaj ajet objavljen u kontekstu ajeta koji objašnjavaju bračna prava. Shodno tome, ona ima prava koja ima i on, s tim što je on za jedan stepen iznad nje.

Po pitanju prisege, može se reći da ovaj argument nije u kontekstu u kojem se upotrebljava. Prisega koju su dale žene razlikuje se od prisege ashaba. One su dale prisegu, a to je bilo na Safi na dan osvajanja Meke, po pitanju islama. S druge strane, prisega ashaba bila je na Hudejbiji da neće bježati s bojnog polja. O sadržini prisege žena ashaba Kur'an govori:

*O Vjerovjesniče, kada ti dođu vjernice da ti polože prisegu: da neće Allahu nikoga ravnim smatrati, i da neće krasti, i da neće bludničiti, i da neće djecu svoju ubijati, i da neće muževima tuđu djecu podmetati i da neće ni u čemu što je dobro poslušnost odricati - ti prisegu njihovu prihvati i moli Allaha da im oprost; Allah, zaista, mnogo prašta, i On je Milostiv.*²

Dakle, prisega žena odnosi se na pitanja vjerovanja i na izbjegavanje velikih grijeha. Na osnovu toga, primjetno je da se ovaj argument ne može koristiti da bi se njime potvrdilo ženino pravo na *vilaje amme*.

¹ Kur'an, *El-Bekare*, 228.

² Kur'an, *El-Mumtehine*, 12.

Isto tako ajet: *A vjernici i vjernice su prijatelji jedni drugima: traže da se čine dobra djela, a od nevaljalih odvrćaju, i molitvu obavljaju i zekat daju, i Allahu i Poslaniku Njegovu se pokoravaju. To su oni kojima će se Allah, sigurno, smilovati.* - Allah je doista Silan i Mudar¹ ne može se koristiti da bi se njime opravdalo pravo ženinog političkog angažmana, jer naređivanje na dobro i odvrćanje od lošeg odvija se u određenim granicama za oboje.

Korištenje argumenta Aišine političke aktivnosti s ciljem odobravanja političke aktivnosti ženi je netačno. Aiša r.a. nije izašla u Bitku kod deve s ciljem da ratuje, već tražeći osvetu za ubistvo Osmana r.a. Ovaj čin se ne može tretirati aktivnošću iz domena *vilaje amme*. Osim toga, veliki broj ashaba se s njenim gestom nije složio, nakon čega se ona pokajala.

¹ Kur'an, *Et-Tevbe*, 71.

Zaključak

Na temelju iznesenih argumenata za i protiv ženine političke aktivnosti dolazimo do sljedećih zaključaka:

1. Osnov za obnašanje bilo koje vrste vlasti je kompetentnost da se ona adekvatno obavlja.

2. Jednakost između muškarca i žene nije moguća, jer svako od njih ima svoje odlike, specifičnosti i sposobnosti. Veza muškarca i žene treba da se zasniva na međusobnom pomaganju, a ne na identičnosti.

3. Žena ima značajnu ulogu u društvu. Islam je izjednačio ženu s muškarcem po pitanju prava i dužnosti, osim u određenim segmentima gdje se uzima u obzir priroda žene.

4. Kroz povijest islama ne nalazimo slučaj da je žena obavljala neku vrstu *vilaje amme*.

5. Iako ženi nije dozvoljeno da obavlja funkcije poput predsjednika države, upravljanja pokrajinama, predvođenje namaza, prema većini islamskih pravnikâ, ona ima pravo uprave koje su svojstvene njezinoj prirodi kao što je izvršna vlast. Islamski pravnici, pored toga, dozvoljavaju ženi pravo glasanja na izborima i članstvo u parlamentu.

Iako je žena najpozvanija da brine o kući i odgaja djecu ona ima pravo raditi. Naravno, posao kojeg žena obavlja treba biti takav da ne može proizvesti sumnju i optužbu i ne smije ići na štetu njene opće zadaće odgoja djece i prava muža.

Što se tiče ajeta: *U kućama svojim boravite i ljepotu svoju, kao u davno pagansko doba, ne pokazujte, i molitvu obavljajte i zekat dajite, i Allaha i Poslanika Njegova slušajte! Allah želi da od vas, o porodico Poslanikova, grijeha odstrani, i da vas potpuno očisti* (Kur'an, El-Ahzab, 33) ne znači zabranu da žena radi. Susret žena i muškaraca na javnom mjestu nije zabranio islam sve dok je u skladu s islamskim propisima.